

Fem minoriteter, fem språk och en lag som skyddar dem

Berättelse

Sverige är ett land med många språk och kulturer. Fem grupper har en särskild ställning och kallas nationella minoriteter. Det är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Det som är gemensamt för dem är att grupperna har funnits länge i Sverige och har en egen språklig, kulturell eller religiös samhörighet. De har också en vilja att behålla sin identitet.

Till varje grupp hör ett eller flera språk. De fem nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Samiska brukar beskrivas som flera olika varieteter, alltså flera former av samma språk. Också romani chib finns i flera varieteter. Dessa språk har ett särskilt skydd i lagen, utöver svenskan.

Skyddet har en historia. I december 1999 beslutade riksdagen att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Åtagandena trädde i kraft i juni 2000. I dag regleras rättigheterna i Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Samerna har en särställning bland de fem grupperna. De är nämligen också erkända som urfolk och omfattas av FN:s deklaration om urfolks rättigheter. Ett urfolk är ett folk som har bott i ett område mycket länge, redan innan dagens länder och gränser fanns.

I vissa kommuner gäller starkare rättigheter. I dessa så kallade förvaltningsområden har man rätt att använda finska, meänkieli eller samiska i kontakt med myndigheter och domstolar. Man har också rätt till förskola och äldreomsorg helt eller delvis på språket. På så sätt ska språken kunna användas i vardagen och inte bara hemma.

Två myndigheter har ett särskilt ansvar för språken. Institutet för språk och folkminnen, som förkortas Isof, arbetar med språkvård och revitalisering för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. Sametinget har motsvarande ansvar för de samiska språken. Att revitalisera ett språk betyder att man hjälper det att leva vidare och få fler talare.

Hur många som talar varje språk är osäkert. Sverige för ingen officiell statistik som bygger på etnicitet eller modersmål. De siffror som ibland nämns är därför uppskattningar. Också hur grupperna ska benämnas diskuteras ibland, och därför är det klokt att vara försiktig med både siffror och ord.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
minoritet	en mindre grupp i ett land
samhörighet	en känsla av att höra ihop med andra

ORD	FÖRKLARING
identitet	det som gör att man är den man är
varietet	en form eller variant av ett språk
ansluta sig	gå med i något, till exempel ett avtal
ramkonvention	ett avtal mellan länder med gemensamma regler
reglera	bestämma något genom lag eller regler
urfolk	ett folk som har bott i ett område mycket länge
förvaltningsområde	en kommun med extra rättigheter för ett minoritetsspråk
revitalisera	hjälpa ett språk att leva vidare och få fler talare
etnicitet	tillhörighet till en folkgrupp
uppskattning	en ungefärlig siffra; inte en exakt siffra

Läsförståelsefrågor

1. Vad är gemensamt för de fem nationella minoriteterna enligt texten?
 1. De har alla flyttat till Sverige under de senaste åren.
 2. De har funnits länge i Sverige och vill behålla sin identitet.
 3. De talar alla samma språk.
2. Varför har samerna en särställning bland de fem grupperna?
 1. De är också erkända som urfolk.
 2. De är den största gruppen.
 3. De saknar ett eget språk.
3. Vad innebär ett förvaltningsområde?
 1. En kommun där bara svenska får talas.
 2. En kommun med extra rättigheter för finska, meänkieli eller samiska.
 3. En myndighet som bestämmer över alla minoriteter.
4. Vad gör myndigheterna Isof och Sametinget?
 1. De bestämmer vem som får bo i Sverige.
 2. De arbetar med att språken ska leva vidare.
 3. De räknar exakt hur många som talar varje språk.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk är från 2009.
 2. Riksdagen beslutade redan på 1980-talet att ansluta sig till ramkonventionen.
 3. Samiska brukar beskrivas som flera olika varieteter.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. I förvaltningsområden kan man ha rätt till äldreomsorg på minoritetsspråket.
 2. Sverige för officiell statistik över hur många som talar varje språk.
 3. Romani chib talas också i många andra länder.
7. Texten säger att siffrorna över talare är "uppskattningar". Förklara med egna ord varför man inte vet exakt hur många som talar varje språk.
8. Varför kan det vara viktigt att man får använda sitt språk i kontakt med myndigheter och i äldreomsorgen, och inte bara hemma? Svara med stöd i texten.

Diskussionsfrågor

- Finns det nationella minoriteter eller flera officiella språk i landet där du kommer ifrån? Berätta kort.

- Texten säger att grupperna vill behålla sin identitet. Vad kan man göra för att ett språk inte ska försvinna, tror du?
- Varför kan det vara svårt och känsligt att räkna hur många som tillhör en viss grupp? Tänk på både fördelar och nackdelar med att inte föra sådan statistik.
- **Skriv (5 meningar):** Beskriv ett språk eller en kultur som är viktig för dig eller din familj. Vad gör man för att föra den vidare till nästa generation?